

Fotografiji ustreljenega Ivana Čmaka in njegove žene Štefanije, ki ležita v snegu. Nad truplo Ivana Čmaka se sklanja njegov sin Henrik, ki je obe fotografiji tudi posnel.

Partizanski zločin na Dobrovljah

Dr. Milko Mikola, foto: arhiv Demokracije

Tako kot drugod po Sloveniji so tudi na Celjskem partizanske enote že leta 1941 izvedle več pobojev tako imenovanih narodnih sovražnikov. V partijskem revolucionarnem izrazju sta se zanje uporabljala izraza »likvidacija« in »justifikacija«.

Enega prvih pobojev ne le na Celjskem, ampak tudi na Slovenskem, so partizani izvedli 26. oktobra 1941 na Dobrovljah, kjer je Štajerski partizanski bataljon, ki mu je poveljeval Franc Rozman Stane, ustrelil Ivana Čmaka in njegovo ženo Štefanijo ter njenega vrtnarja Ivana Bobka z Gomilskega v Spodnji Savinjski dolini.

V režiji Franca Rozmana Ivan Čmak je bil posestnik in lesni

trgovec. Z ženo Štefanijo sta živela v dvorcu Štrovsenek pri Gomilskem, kjer sta imela lesno podjetje (žago). Skupaj z njima so v dvorcu živeli njun sin Henrik, hčerki Ivica in Fanika ter njihov vrtnar Ivan Bobek z ženo in majhnim otrokom. Ker je gestapo imel v svojih zaporih zaprtih več komunistov, je Franc Rozman stane izdelal načrt, da Ivana Čmaka in njegovo družino vzamejo za talce in jih zamejnajo za 10 zaprtih komunistov.

Tako so v noči na 26. oktober vse tri čete Štajerskega partizanskega bataljona (Savinjska, Revirska in Pohorska četa) krenile proti dvorcu Štrovsenek. Vodil jih je sam komandant bataljona Franc Rozman Stane. Najprej so partizani dvorec obkolili, nato pa vanj vdrli. Celjski zgodovinar Stane Terčak je v svojem prispevku v zborniku *Med Mrzlico in Dobrovljami* to »akcijo« Štajerskega partizanskega bataljona označil kot »napad na Čmakovo

posestvo«, kakor da so partizani napadli utrjeno vojaško postojanko, ne pa neoboroženih civilistov, med katerimi so bile tri ženske in majhen otrok.

Maltretiranje in plenjenje Po vdoru v двореc so vse člane Čmakove in Bobkove družine nasilno privedli v en prostor in jih začeli maltretirati. Manjkal je samo Čmakov sin Henrik, ki ga tistega dne po naključju ni bilo doma, kar mu je rešilo življenje.

Medtem ko so nekateri partizani ropali po dvorcu, so drugi zažgali žago, da je skupaj z vsem lesom pogorela do tal, poklali vse prašiče in govedo. Naropani plen so naložili na tri Čmakove konje in krenili proti Čreti na Dobrovljah. S seboj so kot talce odvedli Ivana Čmaka in njegovo ženo Štefanijo ter Ivana Bobka, ki so jim naložili nahrbtnike z mesom, kar je bilo zlasti za Štefanijo hudo breme, saj je bilo navkreber proti Čreti treba gaziti po snegu. Polde Travnar, eden od udeležencev »napada na Čmakovo posestvo«, navaja, da so partizani kot talce s seboj na Dobrovlje nameravali odpeljati tudi obe Čmakovi hčeri in Bobkovo ženo, vendar tega po posredovanju borca Božiča niso storili.

Rozmanov načrt propade

Takoj ko so partizani člani Čmakove in Bobkove družine zajeli, so gestapu v Celju poslali ponudbo, naj v zameno za izpustitev obeh Čmakov in Bobka iz svojih zaporov izpusti deset komunistov. Gestapo na njihovo ponudbo ni niti odgovoril. Naslednji dan (26. oktobra) so Nemci proti Štajerskemu partizanskemu bataljonu organizirali vojaško akcijo in je prišlo do »bitke« na Čreti. Ko je vodstvo bataljona spoznalo, da z zamenjavo ne bo nič, pripravljati pa se je začel nemški napad, je ukazalo oba Čmaka in Bobka ustreliti.

Zakaj so jih ustrelili?

Seveda se moramo vprašati, kaj so Ivan in Štefanija Čmak ter Ivan Bobek storili, da so jih ustrelili. Medtem ko je za Ivana Bobka mogoče domnevati, da so ga ustrelili, ker je bil vodja (šturmfirer) vermanskega na Gomilskem, se za Ivana Čmaka in njegovo ženo Štefanijo v partizanski literaturi ne omenja noben konkretni razlog

O strašnem nasilju, ki ga je nad civilnim prebivalstvom izvajala ta partizanska enota pod Rozmanovim poveljstvom, je v svojem pismu Ivanu Ribarju Loli 14. julija 1942 poročal celo sam Edvard Kardelj. V njem navaja, da je II. grupa odredov »likvidirala mesečno samo na majhnem odseku povprečno do 60 oseb«.

Štajerski partizanski bataljon pod poveljstvom Franca Rozmana Staneta je 26. oktobra 1941 je na Dobrovljah ustrelil Ivana in Štefanijo Čmak ter Ivana Bobka.

za njuno ustrelitev. Ivana Čmaka nekateri pisci sicer označujejo za »izdajalca«, vendar nihče od njih ne navede niti enega konkretnega primera izdaje, ki naj bi jo bil zakrivil. Edino, kar bi za Ivana in Štefanijo Čmak lahko bilo obremenilno, je to, da sta bila v dobrih odnosih z nemškimi okupacijskimi oblastmi, za kar gre razloge verjetno iskati predvsem v tem, da je bila Štefanija Čmak Avstrijka. Zaradi tega so nemške okupacijske oblasti Čmaku verjetno tudi omogočile, da je njegovo lesno podjetje v času okupacije lahko nemoteno nadaljevalo s poslovanjem,

Pobijanje civilistov, ki ga je Franc Rozman Stane kot komandant Štajerskega partizanskega bataljona začel leta 1941 na Dobrovljah, je še v neprimerno večjem obsegu nadaljeval spomladi in poleti 1942 na Dolenjskem kot komandant II. grupe odredov.

česar večini drugih slovenskih podjetnikov na Spodnjem Štajerskem niso. Ne glede na to pa bi težko trdili, da sta si že samo zaradi svoje naklonjenosti do nemških okupacijskih oblasti in zaradi gospodarskega sodelovanja z njimi zaslužila, da so ju ustrelili. In ne nazadnje se je treba tudi vprašati, kdo in kdaj je partizanom sploh dal pravico pobijati neoborožene civiliste, in to celo ženske.

Franco Rozman soodgovoren

Za opisani zločin je bil kot komandant Štajerskega partizanskega bataljona nedvomno (so) odgovoren Franc Rozman Stane, čeprav takrat, ko so oba Čmaka in Bobka ustrelili, že ni bil več na Dobrovljah. Pobijanje civilistov, ki ga je Franc Rozman Stane kot komandant Štajerskega partizanskega bataljona začel leta 1941 na Dobrovljah, je še v neprimerno večjem obsegu nadaljeval spomladi in poleti 1942 na Dolenjskem kot komandant

II. grupe odredov. O strašnem nasilju, ki ga je nad civilnim prebivalstvom tam izvajala ta partizanska enota pod njegovim poveljstvom, je v svojem pismu Ivanu Ribarju Loli 14. julija 1942 poročal celo sam Edvard Kardelj. V njem navaja, da je II. grupa odredov »likvidirala mesečno samo na majhnem odseku povprečno do 60 oseb«. (E. Kardelj, *Zbrana dela*, 5, dok. št. 74) Ob tem se samo od sebe postavlja vprašanje, ali si takšna oseba, kot je bil Franc Rozman Stane, res zasluži, da so v slovenskih mestih po njem poimenovani trgi in ulice, zdaj pa še vojašnica v Celju. **D**